

УДК 349.6:351.765.4



**Онiщенко Олексiй Юрiйович,**  
аспiрант  
(Нацiональний юридичний унiверситет  
iменi Ярослава Мудрого)

## **ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГIЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРI ЗАХИСТУ ТВАРИН ВIД ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ**

*Статтю присвячено перспективам розвитку національного екологічного законодавства щодо захисту тварин від жорстокого поводження. Підготовлено пропозиції для внесення змін і доповнень до чинного законодавства.*

**Ключові слова:** екологічне право, жорстоке поводження з тваринами, національне законодавство, тваринний світ, охорона тварин.

**Постановка проблеми.** У сучасному світі все більшого визнання набуває думка, що в цивілізованому, розвиненому, демократичному суспільстві поширюється гуманне ставлення до «молодшого брата». З середини минулого століття таким «молодшим братом» є представники іншого біологічного роду — тварини. Адже у світі тварини розглядаються все більше як члени родини, а не лише як власність, оскільки вони є розумними істотами, що мають стійку емоційну прив'язаність та залежність від людей.

Злочини, що пов'язані з жорстоким поводженням з тваринами, завжди викликають широкий громадський резонанс і негативне ставлення до осіб, які їх вчинили. Дані діяння суспільно небезпечні, оскільки руйнують основи моральності, призводять до формування толерантного ставлення до насильства, сприяють розвитку агресивного відношення до навколишньої дійсності, падіння духовності населення.

**Аналіз літературних джерел і постановка завдання дослідження.** Науковим підґрунтям для проведення даного дослідження стали праці таких українських вчених-правознавців, як Г. І. Балюк, Ю. Л. Власенко, В. І. Книш, Ю. А. Краснова, Л. Д. Нечипурок, П. В. Тихий, Ю. С. Шемшученко, В. В. Шеховцов, О. М. Шуміло, О. О. Шуміло та ін. Однак існуючі наукові дослідження у сфері захисту тварин від жорстокого поводження є нечисленними, а законодавство, що регулює дані відносини, знаходиться лише на стадії формування.

**Мета статті** — аналіз проблематики екологічного законодавства у сфері захисту тварин від жорстокого поводження та перспективи його розвитку.

**Виклад основного матеріалу.** Міжнародні стандарти щодо гуманного поводження з тваринами поступово отримують не лише громадську підтримку у світі, але й безпосередньо закріплені в конституціях, нормативно-правових та відомчих актах, що регулюють питання, пов'язані з охороною тваринного світу.

Після вступу в 1995 р. до Ради Європи Україна взяла на себе зобов'язання поступово реалізовувати у законодавстві та на практиці загально визнанні міжнародні норми. Одним із таких положень є забезпечення гуманного поводження з тваринами та їхнього захисту від жорстокого і неналежного поводження [1, с. 99].

А. П. Гетьман і В. А. Зуєв у роботі, присвяченій проблемам формування еколого-правової науки, зазначають, що європейське демократичне співтовариство вимагає від України вирішення широкого кола політичних, соціально-економічних, культурно-виховних та інших «домашніх» завдань, приведення вимог національного законодавства у

відповідність до міжнародних стандартів, проведення наукових, у тому числі юридичних, досліджень у сферах суспільного життя. Серед них чільне місце належить еколого-правовим дослідженням, що здійснюється з урахуванням вітчизняних підходів до нормотворення і зарубіжного досвіду регулювання відносин у сфері використання та відтворення природних ресурсів, охорони довкілля, забезпечення екологічної безпеки [2, с. 105–106].

Нормативно-правове регулювання захисту тварин від жорстокого поводження в Україні здійснюють закони України «Про захист тварин від жорстокого поводження», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про тваринний світ», «Про ветеринарну медицину», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про захист від інфекційних хвороб», Кримінальний і Цивільний кодекси України, Кодекс України про адміністративні правопорушення та ін.

Одним із перших і важливих кроків щодо боротьби проти жорстокого ставлення до тварин у нашій державі стало прийняття у 2006 р. законодавчого акта, який регулює відносини в цій сфері, — Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження». Він обмежує жорстоке поводження з домашніми, мисливськими, безпритульними, сільськогосподарськими тваринами, а також із тваринами, які використовуються в науково-дослідних цілях, освітньому процесі та організації розваг.

На сьогодні екологічне право в Україні, як і в багатьох інших державах, є суто антропоцентричним, тобто захищає виключно інтереси людини. При цьому воно розглядає природні об'єкти як ресурс, що існує для користі людини. Саме тому справжнім проривом для екологічного законодавства є прийняття Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», який на відміну від всіх інших, вперше розглядає тварин не як ресурс, тобто не тільки з позиції користі для людини, але й заради самих тварин («на захист від страждань і загибелі тварин унаслідок жорстокого поводження з ними, захист їх природних прав»).

О. О. Шуміло у своїй науковій праці наводить статистичні данні Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України (з 20 листопада 2012 р. Управління організаційного забезпечення ЄРДР та інформаційно-аналітичної роботи Генеральної прокуратури України) щодо кількісних і якісних показників жорстокого поводження з тваринами. Згідно з цими даними у 2006–2014 рр. правоохоронними органами було виявлено 415 злочинів, передбачених ст. 299 «Жорстоке поводження з тваринами» КК України, а саме: у 2006 р. 21, 2007 р. 24, 2008 р. 56, 2009 р. 39, 2010 р. 31, 2011 р. 26, 2012 р. 84, 2013 р. 93, 2014 р. 41 злочинів. Кількість виявлених осіб, які вчинили злочин, передбачений ст. 299 КК України, також є надзвичайно низькою. Так, у вказаний період правоохоронними органами було виявлено: у 2006 р. 14 осіб, 2007 р. 12, 2008 р. 34, 2009 р. 31, у 2010 р. 15, 2011 р. 19, 2012 р. 15, 2013 — 18, у 2014 — 13 осіб [4, с. 27–28].

Аналізуючи наведені вище показники, можна дійти висновку, що кількість зареєстрованих злочинів і виявлених осіб, які жорстоко поводитися з тваринами в Україні, є вкрай низькою, а значна кількість злочинів, передбачених ст. 299 КК України, вчиняється за сукупністю з іншими, більш тяжкими кримінальними правопорушеннями. Та незважаючи на значне збільшення кількості облікованих злочинів цієї категорії порівняно з попередніми роками, кількість виявлених осіб коливається в межах показників попередніх років, що свідчить про відсутність якісних зрушень у розслідуванні жорстокого поводження з тваринами.

Н. С. Бондаренко наводить такі статистичні данні щодо адміністративної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами: впродовж 2010–2015 рр. в Україні було притягнуто 92 особи, зокрема: у 2010 р. 22, 2011 р. 16, 2012 р. 13, 2013 р. 32, 2014 — 4, 2015 р. 5 осіб. Це досить низькі показники для нашої держави, адже, наприклад, за ст. 157 Кодексу Республіки Молдови щодо правопорушення за жорстоке поводження з тваринами було притягнуто до відповідальності 1026 осіб [5, с. 1].

Такі низькі показники пов'язані зі штучною латентністю цієї категорії правопору-

шень, незадовільним рівнем реєстраційної дисципліни працівників органів охорони правопорядку, відсутність усвідомлення високого ступеня суспільної небезпеки цього злочину у правосвідомості українців тощо.

Один із гучних скандалів жорстокого поводження з тваринами в Україні відбувся під час підготовки до чемпіонату Європи з футболу «ЄВРО-2012». Європейська спільнота була вражена кількістю знищених безпритульних собак, а також способами, якими тварин було вбито. За даними численних журналістських розслідувань у містах Харків і Київ співробітники комунальних служб розкидували на вулицях і в місцях громадського відпочинку шматки отруєного м'яса, у результаті чого, як безпритульні, так і свійські собаки і коти, гинули на очах у дітей і підлітків [6–7].

Однією з найважливіших проблем жорстокого поводження з тваринами є те, що справи у цій сфері не мають чітких критеріїв розмежування складу злочину, передбаченого ст. 299 КК України та адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 89 КУпАП. Це призвело до того, що починають виникати ситуації, коли однакові діяння по-різному кваліфікуються судами і правоохоронними органами. Зокрема, міськрайонний суд Волинської області кваліфікував позбавлення життя тварини шляхом нанесення їй кількох ударів сокирою за ст. 89 КУпАП [8], а Красноградським районним судом Харківської області аналогічне діяння було кваліфіковано за ч. 1 ст. 299 КК України [9].

Саме тому в 2017 р. було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження гуманного ставлення до тварин», завданням якого є більш жорстоке покарання до осіб, які вчинили адміністративне та кримінальне правопорушення.

На думку І. В. Загороднюка, прийняття даного Закону не відносяться до захисту тварин і екології в Україні, він націлений саме на людей. Треба розуміти, що прийняття такого та подібних законів особливо не впливає на захист тварин як такий. Глобально це не позначиться ні на кількості тварин, ні на якості їх життя. Закон створюється для соціуму, адже саме люди відповідальні за те, яка ситуація зараз складається із захистом тварин у країні [11].

Ми не можемо погодитися з цією думкою повністю, оскільки вважаємо, що Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження гуманного ставлення до тварин» був створений не лише в інтересах соціуму, але й для покращення існування тварин в Україні.

У преамбулі Всесвітньої декларації прав тварин від 15 жовтня 1978 р. наголошується на тому, що життя — єдине, адже всі живі істоти мають спільне походження і набули відмінностей лише під час еволюції; що всі живі істоти мають природні права, нехтуванням якими завдає істотної шкоди природі і призводить до вчинення злочинів проти тварин; що співіснування видів передбачає визнання людським видом права іншої тварини на життя, а також наголошує, що повага тварин людиною є невід'ємною від поваги людини людиною [12].

Хоча в Україні не існує поняття «права тварин», оскільки відповідно до українського законодавства тварина є особливим об'єктом цивільних прав, на які за загальним правилом поширюється правовий режим речі. Прийняття і вдосконалення чинного законодавства надає можливість приєднатися до європейської спільноти щодо руху захисту тварин від жорстокого поводження, і важливим кроком для цього є визнання тварин щонайменше істотами (Швейцарія, Франція), щоб наділити їх природними правами.

Ініціатори Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження гуманного ставлення до тварин» вважають, що в Україні не було адекватного покарання з боку держави за порушення законодавства щодо гуманного ставлення до тварин і саме більш жорстке покарання особи може забезпечити належні права тварин, виховання поважливого ставлення до них і гармонізацію стосунків у суспільстві. Чи стане цей закон ефективним, дізнаємось зовсім скоро, але те, що це крок уперед для нашої держави, навіть немає сумнівів.

Також в Україні розглядається проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив ЄС у сфері охорони тваринного та рослинного світу)» № 6598 від 26.06.2017 р. [13]. Ініціатори даного Закону вважають, що він сприятиме приведенню українського законодавства у відповідність з міжнародними договорами з охорони фауни, флори, посиленню боротьби з жорстоким поводженням з тваринами та браконьерством.

На нашу думку, одним із головних завдань перспективного розвитку екологічного законодавства у сфері гуманного ставлення до тварин є звернення уваги на екологічне виховання майбутнього покоління.

Американські дослідники, які вивчали випадки жорстокого поводження з тваринами дітей, виявили, що у багатьох злочинах щодо людей передувала історія насильства над тваринами. Джон Макдональд у 1963 р. у статті «Загроза вбивства» (англ. «The threat to kill») сформулював «Триаду Макдональда» як набір з трьох поведінкових характеристик — зоосадизм, піроманія і енурез. Саме за цими характеристиками він пов'язував схильність до особливо жорстоких злочинів. Жорстоке поводження з тваринами у дитинстві та протягом життя спонукає в майбутньому особу до злочинів проти людей. У свою чергу І. А. Головка зазначає, що судово-практика свідчить, що багато засуджених за вчинення тяжких насильницьких злочинів проти особи починали саме із знущання над тваринами. Тобто в нашій державі необхідно приділяти значну увагу екологічному вихованню дітей [14, с. 125].

У 2016–2017 рр. у Львові досить успішно пройшов тренінг-проект «Маленький принц. Львів, що любить тварин». Метою даного проекту є розвиток гуманного ставлення до тварин та формування у школярів екологічної свідомості, відповідальності, соціальної активності та етичного ставлення до природи. У даному заході брали участь вчителі біології та діти 7-х класів шкіл міста. Проект впроваджували в рамках курсу з біології, який складався з чотирьох занять: 1) взаємодія людей і тварин; 2) потреби та добробут тварин; 3) безвідповідальне ставлення до тварин та його наслідки; 4) ми відповідальні за тих, кого приручили [15].

Даний проект отримав дуже позитивні відгуки як від дітей, так і вчителів, які брали в ньому участь. Це дало поштовх до запуску аналогічного проекту 2018 р. у Києві. Вважаємо, що подібні проекти є дуже важливими для формування екологічного та етичного виховання майбутнього покоління.

Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про вищу освіту» одним з основних завдань закладу вищої освіти є формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасникові освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та сомоорганізовуватися в сучасних умовах [16].

Також у світі та в Україні набуває актуальності тенденція співчуття до тварин, які виступають у цирках. Адже для того, щоб змусити тварин виконувати певні трюки, дресировальники вдаються до постійної жорстокості та насилля, завдають фізичного болю, лишують їх без їжі та води. Саме тому громадські організації України активно проводять акції з підтримки цирку без використання будь-яких тварин. На теперішній час повна заборона використання тварин у цирку діє в таких країнах, як Велика Британія, Нідерланди, Австрія, Польща, Бельгія та ін. Відмова від використання тварин у цирку стане для нашої держави великим кроком у напрямку гуманного ставлення до тварин та підтримки всесвітнього руху. Відмова від використання тварин пов'язана насамперед із жахливими умовами утримання, жорстокістю дресури та не гуманності такої розваги.

Не можна залишити без уваги звернення Київської міської ради до Верховної Ради з пропозицією внести зміни у Закон України про Національну поліцію — створення в ній окремої структури для забезпечення дотримання прав тварин. Головним завданням зоополіції є захист домашніх і бездомних тварин від жорстокого поводження й запобігання нападів агресивних тварин на людей [17]. На нашу думку, це також буде важливим кроком

до захисту тварин від жорстокого поводження, справи буде розглядати компетентний орган, який має спеціалізуватися на захисті тварин від жорстокого поводження і вирішувати справи щодо порушення їх особою.

Наприклад, у Сербії діє волонтерська спеціалізована організація з порятунку тварин «Animal Rescue Serbia», яка діє досить ефективно і позитивно оцінюється громадянами країни [18].

**Висновки.** Наша держава має низку проблем щодо забезпечення добробуту тварин і захисту їх від жорстокого поводження: жорстоке поводження з бездомними тваринами, знущання над тваринами у зоопарках і цирках, рух «догхантерів», використання тварин в експериментах та ін. Це зумовлює необхідність вирішення проблем як національного законодавства, так і практики його застосування. Підсумовуючи вище наведене, можна зробити такі висновки. Одним із головних напрямків боротьби із жорстокістю у відношеннях з тваринами є подальше вдосконалення Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», посилення покарання за проявлену жорстокість до тварин або її пропаганди, а також доповнення Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» окремою статтею, де буде розтлумачено поняття «жорстоке поводження» та вказано, які дії відносяться до даного поняття, та тлумачення цих дій. Наприклад, такими діями є: знущання над тваринами, мордування, катування, нацьковування однієї тварини на іншу тощо. На нашу думку, це допоможе кваліфікувати злочини, пов'язані із жорстоким поводженням з тваринами. Наприклад, поняття «знущання над тваринами» не закріплено на законодавчому рівні, але використовується в ст. 299 «Жорстоке поводження з тваринами» КК України та ст. 89 «Жорстоке поводження з тваринами» Кодексу України про адміністративні правопорушення. Також не зрозуміло, як відрізнити поняття «мордування», за що передбачено адміністративну відповідальність, від поняття «знущання», за що настає кримінальна відповідальність. Щоб виправити цю прогалину, необхідно визнати окрему статтю, де буде розтлумачено поняття «жорстоке поводження з тваринами» та поняття закріплених діянь. Прикладом може стати ст. 42.09 КК штату Техас, який має конкретний перелік дій, що вважаються жорстоким поводженням над тваринами.

Важливим кроком до гуманного ставлення до тварин стало прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження гуманного ставлення до тварин», завдяки якому особа нарешті матиме більш адекватне й суворе покарання. Боротьба проти насильства тварин допоможе не лише в гуманізації суспільства, але й виявленні суспільно небезпечних елементів. Але серед недоліків даного Закону є те, що в ньому не прописаний механізм, як саме і хто буде проводити експертизу, а також, що повинна робити слідчо-оперативка група, яка виїжджатиме на місце злочину. Саме тому законодавцю необхідно доопрацювати ці прогалини в законодавстві.

Необхідно також приділити увагу розширенню в Україні зоозахисного руху, викладанню в школах і вузах предмета «Екологічної етики», проведенню різноманітних тренінгів і проектів з екологічного виховання молоді.

#### Список використаних джерел

1. Борейко В. Є., Шуміло О. М., Шеховцов В. В., Шуміло О. О. *Екологічна етика*: навч. посіб. / за ред. О. М. Шуміло. Харків: Право, 2015. 304 с.
2. Гетьман А. П., Зуєв В. А. Формування еколого-правової науки: ресурсний аспект та проблеми його інтеграції. *Проблеми законності*. Харків. 2016. Вип. 132. С. 104–123.
3. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21.02.2006 р. № 3447-IV. *Відомості Верховна Рада України*. 2006. № 27. Ст. 230
4. Шуміло О. О. Щодо кількісних і якісних показників жорстокого поводження з тваринами. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2015. Вип. 5. Т.4. С. 27–30
5. Бондаренко Н. С. Адміністративна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами (порівняльно-правова характеристика законодавства України та країн СНД): автореф. дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.07. Запоріжжя, 2016. 21 с.

6. Под Евро-2012 на собак в Харькове об'явили жестокою охоту. *Коментарии: Харьков*. URL: <https://kharkov.comments.ua/article-/2012/06/07/000505.html> (дата звернення: 24.02.2018).
7. Ukraine accused of culling stray dogs ahead of Euro 2012. URL: <https://goo.gl/V0w6zS>. (Last accessed: 24.02.2018).
8. Постанова Луцького міськрайонного суду Волинської області від 10 жовтня 2013 р., судова справа №161/17489/13-п. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/34115157> (дата звернення: 28.02.2018).
9. Вирок Красноградського районного суду Харківської області від 11 грудня 2013 р., судова справа №626/3224/13-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/36003741> (дата звернення: 28.02.2018).
10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження гуманного ставлення до тварин: Закон України від 22.06.2017 р. № 2120-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2120-19> (дата звернення: 28.02.2018).
11. «Маленький крок до цивілізації»: Чи допоможе новий закон підвищити гуманне ставлення до тварин в Україні. URL: <https://styler.rbc.ua/ukr/zhizn/malenkiy-shah-tsilivizatsii-pomozhet-povuuy-1502355606.html> (дата звернення: 30.02.2018).
12. The Declaration of Animal Right. URL: <http://declarationofar.org/textSign.php> (Last accessed: 01.03.2018).
13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив ЄС у сфері охорони тваринного та рослинного світу): проект Закону України від 26.06.2017 р. № 6598. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=62062](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62062) (дата звернення: 01.03.2018).
14. Головка І. А. Кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами: дис. канд. юрид. наук.: 12.00.08. Київ, 2010. 200 с.
15. Чотири уроки гуманності. Як у львівських школах дітей вчать спілкуватися з тваринами. URL: <http://nus.org.ua/articles/chotyry-uroky-gumannosti-yak-u-lvivskyh-shkolah-ditej-vchat-spilkuvatys-z-tvarynamy> (дата звернення: 03.03.2018).
16. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. №1556-VII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 03.03.2018).
17. У Києві може з'явитися зоополіція. URL: <https://ecology.unian.ua/salvationspecies/2174974-u-kievi-moje-zyavitisya-zoopolitsiya.html> (дата звернення: 04.03.2018).
18. Animal Rescue Serbia. URL: <http://www.animalrescueserbia.org/> (Last accessed: 01.03.2018).

**Онищенко Алексей Юрьевич,**  
аспирант  
(Национальный юридический университет  
имени Ярослава Мудрого)

### **ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В СФЕРЕ ЗАЩИТЫ ЖИВОТНЫХ ОТ ЖЕСТОКОГО ОБРАЩЕНИЯ**

*Статья посвящена развитию национального экологического законодательства по защите животных от жестокого обращения. Нарботаны предложения для внесения изменений и дополнений в действующее законодательство.*

**Ключевые слова:** экологическое право, жестокое обращение с животными, национальное законодательство, животный мир, охрана животных.

**Onishchenko Oleksii Yuriiovych,**  
Postgraduate Student  
(Yaroslav Mudryi National Law University)

### **PROSPECTS FOR DEVELOPMENT OF ENVIRONMENTAL LEGISLATION IN THE FIELD OF PROTECTION OF ANIMAL FEEDBACK**

*The general shortcomings of the present stage of development of the national environmental legislation concerning the protection of animals from ill-treatment are considered. The necessity to improve the legal regulation of human relations in relation to ill-treatment of animals and to impose more severe penalties for cruel or inappropriate use of animals is revealed. Proposals for amendments and additions to the current legislation are worked out. One of the main directions of the fight against cruelty in relation to animals is the further improvement of the Law of Ukraine "On the Protection of Animals from Cruel Treatment", the strengthening of the punishment for the brutality of animals or their propaganda, and the addition of the Law of Ukraine "On the Protection of Animals from Cruelty" the article where the concept of*

*"ill-treatment" will be construed and the actions related to this concept, and the interpretation of these actions. The fight against animal violence will help not only in the humanization of society, but also in identifying socially dangerous elements.*

*One of the main directions of the fight against cruelty in relation to animals is the further improvement of the Law of Ukraine "On the Protection of Animals from Cruel Treatment", the strengthening of the penalty for animal cruelty or their propaganda, and the addition of the Law of Ukraine "On the Protection of Animals from Cruelty", the concept of "ill-treatment" will be interpreted and the actions related to this concept and the interpretation of these actions. The fight against animal violence will help not only in the humanization of society, but also in identifying socially dangerous elements.*

**Key words:** *environmental law, cruel treatment of animals, national legislation, wildlife, animal protection.*

Надійшла до редколегії 22.02.2018